

Het leefmilieu onder druk in regio Natuurpunt De Torenvalk

We zijn op het grondgebied van Natuurpunt De Torenvalk: de mythische Poelberg, de Vorte Bossen, de oude Leiearmen, de Meikensbossen en veel meer natuurschoon siert het landschap. Maar naast natuur, kent deze regio ook een enorme concentratie aan varkens – top in Europa, kippen en runderen. Met Unilin en Spano staat haar zuidelijke flank op kop in de spaanderplatenindustrie en voor groenten zijn het onder andere Ardo, D'Arta en Agristo voor de aardappelen. Daartussen staan serres, zijn er wegen met veel verkeer, andere bedrijven ... Hier wordt gewerkt! Maar hoe gaat de overheid met die drukken om?

De situatie op vandaag: korte schets

In 2019 scoorden Oostrozebeke en Wielsbeke de respectievelijk 1ste en 2de plek in de strijd om de Vlaamse gemeente met de slechtste luchtkwaliteit (fijn stof PM_{2,5}). Buurstad Roeselare moest het stellen met de 6de plaats. Van de Top 10 waren 5 gemeenten West-Vlaams en allemaal waren deze naar het zuiden van de Provincie toe gesitueerd. Uiteraard speelt hier het feit mee dat meetpunten, omwille van een opvolgingstraject, dichtbij de spaanderplaatbedrijven staan, maar dat is evenzo voor Zelzate en Gent.

Kijken we naar waterkwaliteit, dan mag het gebied dat valt onder de Stroomgebiedplannen van het Leiebekken alle hoop op het behalen van de Europese doelstellingen tegen 2027 laten varen. Enkel de Oude Mandel en de Gaverbeek hebben kans om in 2033 te beginnen aan het uitspoelen van de achtergebleven vervuiling. De andere gebieden moeten een verbetering kennen.

Het deel dat valt onder de Brugse Polders, heeft dan weer te lijden onder de druk van de intensieve landbouw én de niet-gezuiverde lozingen van huishoudens. Maar ook met zuivering durft het wel eens problemen geven, zoals lozing van te veel aan fosfor uit de rioolwaterzuiveringsinstallatie in de bovenloop van de Hertsbergebeek in Wingene. En hoewel de Hertsbergebeek en Rivierbeek een heel waardevol gebied doorstromen, blijft de druk van nitraten, fosfaten, pesticiden en chloriden er veel te hoog. Niet alleen door de landbouw en huishoudens, maar ook door de voedingsindustrie (behalve pesticiden). Anderzijds is de structuur van het gebied nog redelijk bewaard en zijn er veel natuurlandschappen. Er zijn waardevolle beekvalleien, zoals in het Vrijgeweid-Bulskampveld, speciale beschermingszones en natuurgebieden. Er zijn delen aangeduid als ecologisch kwetsbare

waterlopen, waarbij een permanent captatieverbod werd ingesteld. Deze zijn ook ingesteld als aandachtsgebied: tegen 2033 moet de waterkwaliteit hersteld zijn, zes jaar na de einddatum die in 2000 door de Europese landen werd afgesproken.

En dan hebben we PFAS nog niet vermeld: hier zijn het terug Wielsbeke en Oostrozebeke (onder andere) die kampen met een verhoogde PFAS-concentratie in het drinkwater (37 nanogram/l in 2018).

Ook zijn er nog verspreide drukken op luchtkwaliteit: door fijn stof uit houtverbranding, Nox-reacties uit verbrandingsprocessen met ammoniak uit de veeteelt, geuroverlast door mestverwerkers en stallen,....

Deze opsomming van drukfactoren zou kunnen leiden tot neerslachtigheid bij de Midde-West-Vlaming, maar er is ook beterschap voor alle drukken, behalve voor deze van houtverbranding. Al gaat het enorm traag en diffuus.

Europa en het Europees verdrag voor de rechten van de mens.

Artikel 8 van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens verplicht de overheid tot respect voor privéleven, familie- of gezinsleven. Wanneer de overheid weet dat er sprake is van een reëel en onmiddellijk dreigend gevaar, moet de overheid preventieve maatregelen nemen om aantasting zoveel mogelijk te voorkomen.

Overheden hebben de plicht om gezond en wel leven van de burger te vrijwaren. Daarnaast zijn er de kaderrichtlijnen, zoals die van Water en Luchtkwaliteit en afgeleide richtlijnen die gaan over specifieke emissies (Nitraatrichtlijn, Richtlijn industriële emissies, pesticiderichtlijn, ...) of richtlijnen die een specifieke bescherming uitroepen, zoals

de Habitatrictlijn of de Drinkwaterrichtlijn. Allemaal moeten ze ervoor zorgen dat het leefmilieu en dus de menselijke gezondheid en de natuur maximaal beschermd worden.

En om het geheel aan normen in een tijdspad te gieten, stemde het Europese Parlement in april 2023 de Green Deal met als doel dat in 2050 lucht-, bodem- en waterverontreiniging teruggebracht zijn tot een niet schadelijk niveau voor mens en natuur.

Het is dan aan onze overheden om dit in eigen decreten en wetten om te zetten, te monitoren én te handhaven. De aanpak van stikstof bewijst dat een gezond milieu niet steeds opweegt tegenover economische of politieke overwegingen.

Milieugebruiksruimte definiëren

Hoeveel kan een mens en het milieu op één bepaalde plek aan van drukken? Een beleid dat rekent op gemiddelden en niet vertrekt van een analyse van wat een gebied echt aankan, laat kansen liggen voor de gezondheid van mens en milieu.

Bijvoorbeeld: stank. Typisch voor bepaalde gebieden in regio Natuurpunt De Torenvalk. Een uitbreiding wordt aangevraagd. Aan de hand van dier- en stalsoort wordt een bepaalde geuremissie berekend. Voor de dieren wordt een gemiddelde genomen over de hele groeiperiode – een kuikentje ruik je amper, maar een afgemeste kip des te meer. Met een model IMPACT- wordt een jaargemiddelde geur van de gemiddelde kip met gemiddelde windrichting in een gemiddeld landschap bekeken. Onder gemiddelde weersomstandigheden. De technische fiche m.b.t. de ‘geurpluim’ van een bepaald systeem, opgemaakt in een labo, wordt boven gehaald. Deze wordt op

kaart gezet om te zien welke woningen last gaan hebben. Ben je zelf een landbouwer? Dan tel je niet mee. Woon je in landelijk gebied? Dan mag je drie maal zoveel geuroverlast slikken, dan in een woongebied met landelijk karakter. En deze norm is dubbel zo hoog als in stedelijke woonkernen. Geur is echter relatief. Voor het berekenen van de totale geurpluim, wordt voor runderen niet de volledige groep meegenomen, omdat er nog geen normen bestaan. Daarnaast worden enkel de dierlijke geurpluimen berekend. Woon je naast een compostinstallatie en er komt een stal? Dan telt die installatie vooralsnog niet mee.

We hebben dus nood aan een definitie van milieugebruiksruimte, voor de cumulatie en interactie van verschillende stoffen in het directe leefmilieu van de mens, met als doel het gezond leven te garanderen.

Normen

Een overheid kan binnen de Europese normen, zelf kiezen voor een verdergaande norm. Zo zijn de Europese normen voor fijnstof door het meerekenen van economische impact anders dan deze van de Wereldgezondheidsorganisatie. Het zijn de Europese normen die moeten gehaald worden.

Verschiedende landen hebben soms verschillende normen, enerzijds door verschillende ambities, anderzijds door verschillende meetnormen. Een land is vrij om bovenop algemeen geldende normen, ook eigen normen te hanteren. Maar de normering van een stof moet correct zijn volgens kaderrichtlijnen.

Bijvoorbeeld benzylchloride, een stof die in de chemische industrie wordt gebruikt. De norm die Nederland hiervoor hanteert voor oppervlaktewa-

teren is 50 maal kleiner dan deze van Vlaanderen. Voor bentazon, een herbicide, ligt de norm in Vlaanderen dan weer lager dan in Nederland².

Het goed inschatten van de lokale situatie op vlak van vervuulende stoffen in lucht, bodem en water bij het verlenen van een vergunning is van groot belang. Toch werkt de overheid veelal met modellen. Deze geven een redelijk goed beeld op de situatie, maar zijn bijlange niet steeds correct. Zo wordt het fijnstof uit de veeteelt amper gemeten, maar gemodelleerd op basis van stalgegevens gemeten bij perfecte condities. Bij effectieve metingen blijken die vaak niet te kloppen. Dat bewees de meetcampagne voor geur bij de pluimveestallen in Wervik in (2021).

Tenslotte is ook niet elke discipline gelijk: bij het beschouwen van de gezondheidseffecten worden een aantal categorieën uitgesloten van een verplichte diepgaandere studie: landbouw, veeteelt, bosbouw, aquacultuur, waterbeheersing, RWZI, grondwaterwinning, bebossing en ontbossing, jachthavens en golfterreinen³. Voor een aantal onder hen, kan je alvast wat argumenten aandragen om net wél verstrengd te gaan kijken naar de gezondheidseffecten specifiek in de context. Golfterreinen, bijvoorbeeld, zijn veelal minder onschuldig in hun pesticidegebruik als hun imago wil doen geloven.

VLAREM-normen

De bescherming van het leefmilieu is een Vlaamse bevoegdheid. Mede aan de hand van Europese normen en best beschikbare technieken worden eisen opgelegd aan bepaalde installaties. Dit om hinder, milieuverontreiniging en veiligheidsrisico's door hinderlijke inrichtingen zoveel mogelijk te beperken. Niet alle installaties

moeten echter voldoen aan VLAREM-normen. Omdat ze niet zoveel hinder veroorzaken of omdat ze eenvoudig niet ingedeeld werden. Zo is een VLAREM-norm, noch vergunning verplicht bij het installeren van een houtkachel. Een melding voor het lozen van ongezuiverd huishoudelijk afvalwater is dan weer wel nodig. Net zoals het ongezuiverd huishoudelijk afvalwater, is ook de luchtverontreiniging uit houtkachels behoorlijk. Voor Wielsbeke, bijvoorbeeld, dat al gebukt gaat onder een minder goede luchtkwaliteit door onder andere de spaanderplatenindustrie, geven de houtkachels een gemodelleerde uitstoot van bijna 13 ton aan fijn stof.

Het zijn dan ook de houtkachels die in tijden van hoge energieprijzen massaal worden aangestoken om kosten te vermijden, waardoor de luchtkwaliteit in 2022 slechter was dan het jaar voordien. (Bron: www.focus-wtv.be/nieuws/hoe-zit-het-met-de-west-vlaamse-luchtkwaliteit-bekijk-hier-het-overzicht)

Gebieden met kritische luchtkwaliteit

www.vmm.be/data/criteriumkaart-advies-lucht-stedenbouwkundig-aspect

VLug overzicht van de milieukwaliteit in je gemeente?

www.vmm.be/data/gemeente-inx-cijfers

Tekst: Bart Vanwildemeersch & Martine Langen